

IMPACTUL PERCEPTIV VIZUAL AL OPEREI DE ARTĂ MONUMENTALĂ MOZAICALĂ

THE PERCEPTUAL VISUAL IMPACT OF THE MOSAIC MONUMENTAL WORK OF ART

ION JABINSCHI¹,

master în arte plastice, lector universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice,
doctorand, Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă
<http://orsid.org/0000-0002-4265-5908>

CZU 75.052:738.5.025.8

75.052:159.937

DOI <https://doi.org/10.55383/amtap.2022.2.23>

Autorul abordează din punct de vedere științific metodologiile și tehnicile aplicate la demontarea-remontarea mozaicului și a altor opere de artă de acest gen. În acest context, autorul subliniază impactul perceptiv vizual produs în urma reamplasării panoului din mozaic „Arta (Atributele artei)”, realizat de Mihail Burea (1972) pe fațada clădirii din strada Kiev, nr.7 din Chișinău (fostul Palat de Cultură al Sindicatelor, sectorul Râșcani).

Cuvinte-cheie: impact perceptiv vizual, panou mozaical, operă de artă, metodă gestaltistă

The author approaches from a scientific point of view the methodologies and techniques applied to disassemble-reassemble the mosaic, as well as other works of art of this kind. In this context, he emphasizes the visual perceptual impact produced after the relocation of the mosaic panel “Art (Art Attributes)”, made by Mihail Burea (1972) on the facade of the building from Kyiv Street, No. 7, Chisinau (former Palace of Culture of Trade Unions, Rascani sector).

Keywords: visual perceptual impact, mosaic panel, work of art, gestalt method

Introducere

În literatura de specialitate sunt recomandate diferite mijloace, metode, procedee, activități de receptare a operei de artă, inclusiv a celei din specia pictură murală/monumentală. Recomandările sunt multi-aspectuale referitor la didactica artelor (picturală, muzicală, lectură etc.), dar puțin aspectuale cu privire la percepția și executarea practică a operei de artă de o anumită specie. Dacă pornim de la premisa că principala unitate didactică (predare-învățare) pentru dezvoltarea percepției vizuale a picturii murale, în special, a *mozaicului* este lucrul practic în/pentru realizarea lucrărilor artistice și că în el (în lucru) se focalizează toate aspectele, o abordare multi-aspectuală este necesară și binevenită. Prin combinarea celor două perspective – teoretică și practică – vom argumenta necesitatea dezvoltării la studenți a abilităților percepției vizuale în crearea lucrărilor în tehnicile și tehnologiile mozaicului, bazate pe resursele psihologice și practice ale studentului.

Mozaicul, element al mediului urban

Mozaicul, ca element al mediului urban, este asociat cu arhitectura și conceput pentru a fi admirat de la distanță, de unde apare laconismul și generalitatea lui. *Mozaicul* este caracterizat prin claritatea conturului și a siluetei, prin ritmul specific al liniilor, prin desenul strict, stilizat și armonios. El se află în armonie totală cu arhitectura, evidențiind suprafața plană a peretelui și arhitectonica clădirii, creându-i un aspect cromatic luminos/armonios deosebit, servind, totodată, și ca protecție a peretelui.

1 E-mail: ionjabnisch78@gmail.com

Mozaicul, cunoscut încă din antichitate prin asamblarea *tesselle*¹-lor – piese mici, de obicei, cu forme cubice, de diferite mărimi, culori și materiale, care sunt cele mai rezistente în timp: smalțul², ceramica, granitul, marmura etc., combinate cu mortarul pe bază de ciment sau var – evoluează în perioadele istorice ulterioare, excelând cu adevărate opere în cele mai diverse spații geografice.

Asemenea panouri decorativ-picturale au fost în vogă în Chișinău în perioada anilor 1960-1980, când o serie de clădiri au fost decorate în tehnica *mozaicului* – cea mai *durabilă tehnică* a artei în crearea imaginii. „O formă de artă insolită, o tehnică ornamentală impresionantă a artei decorative ce a supraviețuit din antichitate și până în zilele noastre. Domenico Ghirlandaio, în secolul al XV-lea, a numit-o *adevărată pictură pentru veșnicie*” [1].

În cercetarea noastră vom pune accent pe panoul din mozaic *Arta (Atributele artei)*, realizat de Mihail Burea (1972) pe fațada clădirii din strada Kiev, nr.7 din Chișinău (fostul Palat de Cultură al Sindicatelor, sectorul Râșcani), edificiu care a fost demolat în vara anului 2018, iar panoul a fost demontat și conservat pentru a fi reamplasat în alt spațiu.

Particularitățile caracteristice ale panoului din mozaic

- panoul decorativ din mozaic, intitulat sugestiv *Arta*, a fost conceput în anii 1971-1972 de către pictorul monumentalist Mihail Burea, care a făcut parte din pleiada artiștilor din a doua jumătate a secolului al XX-lea;
- deși lucrarea a fost adaptată volumului arhitectural existent, a rezultat o compoziție unitară integrată armonios în imaginea de ansamblu a Palatului de Cultură al Sindicatelor, transformându-l într-un punct de atracție;
- mozaicul din smalt a fost dispus pe trei laturi și avea următoarele dimensiuni:
  - a) latura de Est – 20,60 m x 6,51 m;
  - b) latura de Nord – 12,85 m x 6,60 m;
  - c) latura de Sud – 2,18 m x 6,51 m;
- mozaicul a fost compus din 262 module cu dimensiunile 970x970 mm fiecare;
- suprafața totală a mozaicului: $S = 233,10\text{m}^2$;
- tematic, panoul realizează o simbioză între multiplele forme de artă: pictură, sculptură, muzică, dans, teatru, înfățișând elemente specifice precum o mască și câteva instrumente muzicale (chitară, vioară, liră, flaut) camuflate printre elemente vegetale (frunze) și linii curbe care accentuează ideea de comuniune între om și natură, între artă și frumos ca forme de existență umană;
- rezolvarea cromatică este una reușită, armonizând cu mult gust nuanțele de roșu, negru și auriu, printre care sunt inserate piese de smalt în tonuri de galben, gri, alb, albastru etc.; per total, la realizarea panoului s-au folosit 35 de culori diferite;
- societatea civilă dorește conservarea acestei opere de artă care a reușit să devină de-a lungul anilor un element de referință culturală, dar și un reper spațial pentru locuitorii acestui oraș, constituind o reminiscență a unui tip de artă care se află pe cale de dispariție, dar și a unei epoci care face parte din trecutul acestui oraș.

Particularitățile sus-menționate au necesitat nu doar respectarea unor reguli de demontare-conservare a unei opere mozaicale, în general, dar și a unor principii ale *percepției vizuale* a operei de artă plastică monumentală, în special, dacă ne referim la lucrarea *Arta (Atributele artei)*. În ceea ce privește perspectiva teoretico-metodologică de creare-realizare a acestui panou, procesul de demontare și conservare dezvăluie noi valori ale operei și accentuează valoarea științifică a metodologiilor

1 Tesselle – (*tesselalatină*), mică bucată de marmură, piatră, pastă de sticlă sau ceramică, materialul de bază pentru un mozaic de perete sau pavaj.

2 Smalt – substanță sticloasă (opacă ori străvezie) care se aplică prin topire pe faianță, porțelan, metal ș.a. și care se compune, în general, din nisip silicios, dintr-un amestec de oxid de potasiu și de sodiu și din oxidanți.

și tehnicilor aplicate la demontarea-remontarea panoului respectiv, cât și a altor opere de artă mozaicală de acest gen.

Percepția

Atunci când ochiul uman privește un grup de obiecte este percepută mai întâi de toate forma întregului, înainte de a fi percepută forma fiecărui obiect în parte. Preferăm întregul înaintea formelor din care este compus obiectul. Chiar și atunci când componentele sunt entități total diferite, căutam să le grupăm cumva ca pe un tot întreg. În această ordine de idei putem vorbi și despre panoul de mozaic *Arta (Atributele artei)*. Conform lui Kurt Koffka, „...*imaginea compusă din mai multe forme componente este diferită de forma componentelor*” [2] și reprezintă sinteza principiilor gestaltiste.

Percepția progresivă este procesul formării unor modele (patterns) complexe în baza unor reguli simple. Când încercăm să identificăm o formă, ochiul caută întâi conturul acesteia. Apoi încercăm să potrivim ceea ce vedem cu forme și obiecte pe care deja le cunoaștem. Numai după ce obținem o potrivire deplină, începem să identificăm componentele din care este alcătuit întregul.

Când creăm un proiect întotdeauna trebuie să ținem cont de faptul că privitorii vor percepe mai întâi elementele după forma lor generală. O formă simplă și bine definită va comunica mult mai rapid decât o formă detaliată cu un contur nedefinit [2].

Percepția reprezintă procesul de identificare și de integrare a tuturor informațiilor primite de noi cu ajutorul simțurilor. În momentul în care privim un obiect undele de lumină poartă informația spre ochii noștri, după care ajunge pe retină. Undele de lumină sunt convertite de celulele specializate din retină în impulsuri electrice ce ajung la zona vizuală a cortexului. Codificarea informației variază în funcție de anumite elemente, cum ar fi jocuri de lumină, culori, umbre, contraste, însă noi nu percepem aceste elemente, ci percepem obiectul pe care îl privim. În mod automat obiectul este recunoscut și ne putem da seama dacă am mai văzut sau nu ceva de genul acesta. Informația nu este primită în mod pasiv de creier, ci este prelucrată, adică interpretată și integrată în context în funcție de sens. De exemplu, dacă privim reprezentarea schematizată a proiectului pe hârtie, deci 2D, a unui cub care este reprezentat în 3D, noi îl percepem ca pe un cub, nu ca pe o serie de linii desenate pe hârtie.

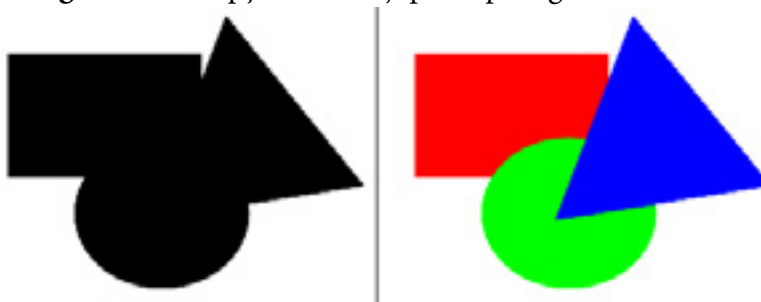
Principii de funcționare a percepției vizuale

Psihologii gestaltiști au stabilit câteva principii care organizează percepția: *raportul fond-figură, similaritatea și proximitatea, principiul închiderii*.

Principiul raportului fond-figură susține faptul că în momentul în care privim obiectele tendința noastră este de a le vedea ca proiecții de forme sau figuri pe fundaluri. Importanța acestui principiu se datorează faptului că felul în care vedem lucrurile se bazează aproape în totalitate pe el. Atât capacitatea de identificare a fizionomiilor cât și percepția de pattern se bazează pe abilitatea de a distinge figuri proiectate pe fundaluri în funcție de noile informații primite. Pe baza experiențelor anterioare ale receptorului sunt elaborate schemele anticipate. Ele ne oferă posibilitatea de a anticipa informația posibilă de a fi primită din interacțiunea cu mediul și, astfel, să ne modelăm comportamentul explorator, adică acțiunile concrete. Comportamentul explorator ne oferă posibilitatea de a selecta informația care ne interesează și care ne ajută să ni se confirme schemele și ideile [3].

Bazându-ne pe principiul fundamental gestaltismului, putem menționa că sunt preferate lucrurile simple și ordonate care, instinctiv, sunt considerate mai sigure, deoarece ne iau mai puțin timp ca să le putem procesa mental și ne feresc de surprize neplăcute. Când ne confruntăm cu forme complicate tindem să le reducem mental la forme simple.

În figura neregulată alb-negru (stânga) putem percepe cu ușurință un cerc, un dreptunghi și un triunghi, chiar dacă nu sunt evidențiate prin culori ca în figura din dreapta (*Figura 1*).

Figura 1. Percepția vizuală și principiile gestaltismului

Sursa: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/tesselle/77491#76579>

Conform principiilor perceptiv vizuale menționate, a fost conceput și *panoul din mozaic* pus în discuție în comunicarea noastră.

În baza acestei unice, dar foarte importante experiențe de demontare-conservare a unui monument de artă monumentală mozaicală, schițăm o strategie de instruire a studenților în vederea însușirii unei astfel de activități prin următoarele **obiective**:

A. Cognitiv-comprehensiv:

- să înțeleagă opera de arta și procesul ei intern de constituire;
- să stabilească/deducă/determine conținutul, principiile, tehnologiile realizării și procesul de constituire a operelor artistice monumentale;
- să cunoască mijloacele tehnice și procedeele tehnologice în procesul de studiu;
- să cunoască regulile și legitățile compoziționale;
- să perceapă compoziția în format, ținând cont de raporturile: plan-volum, suprafață-dimensiune, deschis-închis, ritm-mișcare, echilibru-integritate;
- să distingă metodele, tehnicile specifice și tradiționale de elaborare și executare a lucrărilor practice.

B. Funcțional-aplicativ:

- să improvizeze în lucrările practice, obținând prin combinarea diferitor tehnici și materiale expresivitatea creațiilor plastice;
- să utilizeze forme ce reprezintă cât mai multe analogii și să lanseze concepte cât mai variate;
- să aplice procedee și efecte, metode de lucru specifice tehnologiilor tradiționale și celor moderne, să le utilizeze în lucrările practice;
- să realizeze lucrări practice cu caracter inovativ și să aplice cunoștințele acumulate în urma studierii istoriei artelor plastice, a desenului și picturii ș.a.;
- să-și diversifice mijloacele de exprimare plastică;
- să valorifice calitățile tehnice și tehnologice ale materialelor.

Receptarea.

Nivelul de percepție a formei include noțiunile:

- percepția siluetei formei;
- percepția spațială;
- percepția plasticii și ritmului;
- percepția expresiei formei;
- percepția clarobscurului;
- percepția elementelor compoziționale etc.

Integrarea:

- să poată crea o sinteză între idee, concept artistic și transpunerea tehnică a proiectului în material;
- să studieze posibilitățile de redare plastică a lumii înconjurătoare;
- să recurgă la forme de comunicare care ar satisface necesitatea intimă de a fi apreciat, să găsească afinități și tangențe cu operele colegilor săi, să creeze noi forme și expresii artistice;

- să-și dezvolte un sistem de gândire creativă;
- să creeze independent lucrări de creație;
- să-și dezvolte conștiința spirituală.

Concluzii

Această modalitate de percepție vizuală, în care o imagine este percepută de un observator uman, procesat preliminar de ochiul uman, executat la nivel cerebral, asigură studentului calea de pătrundere în esența procesului de creație artistică, la concret, îi oferă posibilitatea să avanseze de la idee la o acțiune, îl determină să identifice căi/metode de realizare în material, pentru a putea fi perceput vizual.

Din cele expuse menționăm că este necesar un studiu al percepției vizuale a operei de artă monumentală, iar impactul perceptiv vizual al operei de artă depinde de iscusința creatorului.

Referințe bibliografice

1. Mozaicul - pictură în piatră. In: *Watchtower: BIBLIOTECĂ ONLINE* [site]. 2003 [accesat 10 noiem. 2018]. Disponibil: <https://wol.jw.org/ro/wol/lv/r34/lp-m/0/19631>
2. *Percepția vizuală și principiile gestalt* [online] 29 apr. 2014 [accesat 14 mai 2017]. Disponibil: <http://sincretix.com/2014/04/29/perceptia-vizuala-si-principiile-gestalt.html/>
3. *Percepția vizuală, percepția în fotografie*. In: *Orangefoto* [online]. 2013, 8 dec. [accesat 14 mai 2017]. Disponibil: <http://www.orangefoto.ro/perceptia-vizuala-perceptia-in-fotografie/>